

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Spring 2022, Vol.3, No.1, pp 23-42

doi 10.22077/VSSD.2022.4800.1047

Comparative Analysis of Sustainability Level of Rural Settlements With or Without Rural Guide Plans: A Case study of Miyan-Velayat Rural District, the Central Part of Mashhad

Masoud Gharaee¹, Hamdollah Ssojasi Gheidari^{2*}, Khadijeh Buzarjomehri²

1. M.A, of Geography and Rural Planning, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
2. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

*Corresponding author, Email: ssojasi@um.ac.ir

Keywords:

Sustainable rural development, Guidance plan, rural sustainability, comparative analysis, Miyan-Velayat Rural District.

Abstract

In order to promote sustainable development in rural areas, increase the quality of life, and enhance the survival of villagers in rural areas, several plans and programs are carried out. One of the most important and effective rural projects has been the implementation of a guide plan to somehow increase livability and the quality of life in rural areas. The implementation of guide plans can affect the sustainability of villages from different perspectives. Therefore, in the present study, the effects of the implementation of guide plans on the sustainability of rural settlements in Miyan-Velayat rural district have been analyzed. This research is an applied one in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. For this purpose, based on the opinion of experts, 7 villages with a guide plan and 7 other villages where the guide plan had not been implemented, but were close to the villages in which the plan was implemented, were selected. The number of samples was 93 in the villages with a plan and 91 in the villages without a plan. The samples were randomly selected at the level of the head of the household, using Cochran's formula with a measurement error of 0.1. For data analysis, Student's T-test, independent T-sample, Pearson Correlation, and WasPAS decision model were used. The results indicated that the most important impact of the guide plan in the rural settlements studied has been in two dimensions of physical-spatial sustainability (mean=3.07) and environmental sustainability (mean=3.11), and the least influence has been in the economic dimension (mean=2.88). In general, the implementation of the guidance plan has significantly affected the socio-cultural, physical-spatial and environmental sustainability of the settlements in the area studied. However, the sustainability in rural settlements without a guide plan is not suitable at all. Therefore, the implementation of guide plans has had acceptable positive effects for the villages. It is suggested that the economic aspects of the plan be promoted in the villages.

Received:

23/Oct/2021

Accepted:

13/Feb/2022

How to cite this article:

Gharaee, M., Ssojasi Gheidari, H., & Buzarjomehri, K. (2022). Comparative Analysis of Sustainability Level of Rural Settlements With or Without Rural Guide Plans: A Case study of Miyan-Velayat Rural District, the Central Part of Mashhad. *Village and Space Sustainable Development*, 3(1), 23-42. [10.22077/VSSD.2022.4800.1047](https://doi.org/10.22077/VSSD.2022.4800.1047)

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره سوم، شماره اول، پیاپی نهم، بهار ۱۴۰۱، صفحات ۴۲-۲۳

doi: 10.22077/VSSD.2022.4800.1047

تحلیل مقایسه ای سطح پایداری سکونتگاه های روستایی دارای طرح هادی و بدون طرح (مطالعه موردی: دهستان میان ولایت، بخش مرکزی شهرستان مشهد)

مسعود قرائی^۱، حمدالله سجاسی قیداری^{۲*}، خدیجه بوزرجمهری^۲

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۲. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

* نویسنده مسئول، ایمیل: ssojasi@um.ac.ir

چکیده

در راستای اهداف توسعه پایدار در نواحی روستایی و افزایش کیفیت زندگی همچنین ماندگاری روستاییان در محیط های روستایی، طرح ها و برنامه های متعددی انجام می شود. یکی از مهمترین و تاثیر گذارترین طرح های روستایی، تهیه و اجرای طرح هادی است تا به نوعی منجر به زیست پذیری زندگی در محیط های روستایی گردد. اجرای طرح هادی از ابعاد گوناگون، پایداری روستاها را می تواند تحت تاثیر قرار دهد. در پژوهش حاضر، به تحلیل اثرات اجرای طرح هادی بر پایداری سکونتگاه های روستایی در سطح دهستان میان ولایت، پرداخته شده است. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. بدین منظور ۷ روستای دارای طرح هادی و ۷ روستای دیگر با نظر کارشناسان از میان روستاهایی که طرح در آن اجرا نشده و به لحاظ مسافتی نزدیک به روستاهایی که در آن طرح اجرا گردیده، انتخاب شده است. تعداد نمونه ها در روستاهای دارای طرح ۹۳ نفر و در روستاهای بدون طرح نیز ۹۱ نفر به صورت تصادفی و در سطح سرپرست خانوار بوده که با استفاده از فرمول کوکران با خطای اندازه گیری ۰/۱ انتخاب گردید. برای تحلیل داده ها، از آزمون های «تی استیودنت، تی دونمونه مستقل و همبستگی پیرسون و همچنین مدل تصمیم گیری Waspas استفاده شد. نتایج پژوهش، نشان داد بیشترین تاثیر گذاری طرح هادی در سکونتگاه های روستایی مورد مطالعه، در دو بعد پایداری کالبدی-فضایی با میانگین ۳/۰۷ و زیست محیطی با میانگین ۳/۱۱ بوده و کمترین تاثیر در بعد اقتصادی با میانگین ۲/۸۸ بوده است. در مجموع اجرای طرح هادی، بطور معناداری بر پایداری اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی و زیست محیطی سکونتگاه ها در منطقه مورد مطالعه تاثیر گذار بوده است. همچنین وضعیت پایداری در سکونتگاه های روستایی بدون طرح در همه ابعاد در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. بنابراین اجرای طرح هادی اثرات مثبت قابل قبولی برای روستاها داشته و بهتر است جنبه های اقتصادی طرح نیز در روستاها تقویت گردد.

واژگان کلیدی:

توسعه پایدار روستایی، طرح های هادی، پایداری روستاها، تحلیل مقایسه ای، دهستان میان ولایت.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۰/۰۸/۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۰/۱۱/۲۴

۱- مقدمه

روستاها به عنوان اولین سکونتگاه‌های بشری، همواره دارای اهمیت ویژه‌ای در زندگی انسان‌ها بوده‌اند و بدلیل نقش مهمی که در نظام تولید و اشتغال داشته‌اند و دارند و نیز اینکه حجم قابل توجهی از جمعیت را در درون خود جای داده‌اند (گلسون و همکاران^۱، ۱۹۹۶، ۶۵)، از اجزا و عناصر اصلی توسعه ملی نیز به شمار می‌آیند (سعیدی و رستگار، ۱۳۹۰، ۴۸). در ایران هم به مانند دیگر کشورهای جهان، روستا و روستانشینی از جایگاه و اهمیتی خاص برخوردار است (آسایش، ۱۳۷۹، ۲۹)، با توجه به اینکه حدود ۲۱ میلیون نفر، از جمعیت کشور در نواحی روستایی ساکن هستند (سرشماری سال ۱۳۹۵)، اجرای طرح‌های توسعه‌ای در جهت محرومیت زدایی و پایدار نمودن این سکونتگاه‌های انسانی دارای اهمیتی ویژه می‌باشد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۸، ۱). لذا از آنجائیکه یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌رو در سکونتگاه‌های روستایی کشورهای در حال توسعه، مقوله پایداری اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (پوند و همکاران^۲، ۲۰۰۵، ۱۵؛ تانگی^۳، ۲۰۰۷) که به رغم ارتباط نظام مند با پایداری محیطی تا حد زیادی در سایه آن قرار گرفته و کمتر بطور مستقل مورد بررسی قرار گرفته است (توکلی، ۱۳۹۳، ۷۱)، به جرأت می‌توان گفت که فراهم ساختن امکانات و زیرساخت‌های بهسازی و توسعه سکونتگاه‌های روستایی، یکی از مهمترین مولفه‌های برنامه ریزی توسعه روستایی به شمار می‌آید، که می‌تواند زمینه را برای توسعه روستاها در سایر زمینه‌ها نیز فراهم سازد (لیو^۴، ۲۰۰۹، ۴۹). در ایران نیز در همین راستا و به منظور توسعه نواحی با ارزش روستایی، طرحی به نام طرح هادی مطرح و اجرایی گردیده، که این طرح را می‌توان مهمترین سند رسمی و قانونی در خصوص توسعه و عمران روستایی کشور دانست (سعیدی و ایمانی، ۱۳۹۵، ۱). چرا که با دید همه جانبه و یکپارچه، می‌تواند تمامی ابعاد زندگی روستاییان را تحت تاثیر قرار دهد، به این دلیل است که تمامی طرح‌های توسعه روستایی در رابطه با طرح هادی تهیه و اجرا می‌شوند که پایداری سکونتگاه‌های روستایی را تضمین کند (جهاد سازندگی، ۱۳۷۲، ۲۲). در واقع پایداری، مفهومی است در جهت عدالت بین نسلی و توجه اساسی آن بر حفظ سرمایه‌ها (انسانی، طبیعی، اجتماعی و اقتصادی) می‌باشد، لذا توسعه پایدار در صورتی تحقق می‌یابد که همپوشانی بین لایه‌های مختلف آن (اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) در جهت بالا بردن سطح معیشت و رفاه مردم روستایی ایجاد گردد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۸، ۱)، در صورتی که روند تحول و تکامل سکونتگاه‌ها و عوامل موثر بر آن تحت تاثیر نیروها و عوامل درونی و بیرونی از لحاظ زمانی و مکانی در تقابل با یکدیگر قرار گیرند، در عملکرد این سازمان اختلالاتی بوجود می‌آید که به تدریج منجر به ناپایداری سکونتگاه‌ها می‌شود، در چنین شرایطی دخالت در این نظام به جهت پایدار نمودن آن ضروری خواهد بود (گلسون و همکاران^۵، ۱۹۹۴، ۶۵). این طرح، به عنوان نخستین تلاش سازمان یافته و فراگیر ملی برای سازماندهی کالبدی-فیزیکی روستاهای کشور، از سال ۱۳۶۷، آغاز به کار نموده و در تعداد زیادی از روستاها به اجرا درآمده است (مظفر و همکاران، ۱۳۸۹، ۱). طرح هادی روستایی به عنوان یک مداخله بیرونی با مشارکت مردم محلی وارد روستا می‌شود و بر ساختارهای روستا که شامل ابعاد چهارگانه فیزیکی-کالبدی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و نیز زیست محیطی روستا است، تاثیر می‌گذارد (جهادسازندگی، ۱۳۷۱، ۲۱)، این طرح با مبنای قرار دادن تغییر و تحول در ساختار فیزیکی-کالبدی، بخشی از فرآیند توسعه روستایی به شمار می‌رود (تقیلو و همکاران، ۱۳۹۰، ۲)، زیرا محور اصلی آن در قالب تغییرات کالبدی روستا خلاصه می‌شود (اصلانی، ۱۳۸۰، ۲۲۳). در واقع می‌

¹ Glasson et al.

² Pond

³ Tangi

⁴ Liu

⁵ Glasson et al.

توان گفت که اگر تهیه و اجرای این طرح با دقت و همچنین در نظر گرفتن همه ملاحظات و نیز از ابعاد مختلف، مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد، می تواند به پایداری سکونتگاه های روستایی و در نهایت حل مشکلات اکثر نقاط روستایی کشور منجر گردد. لذا ارزیابی اثرات اجرای طرح های هادی بر ابعاد گوناگون توسعه روستاها با رویکرد پایداری، ضرورتی انکارناپذیر برای آینده اجرای طرح ها در روستاها می باشد. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع و بدلیل عدم توازن جمعیتی و در واقع ناپایداری برخی نقاط روستایی در منطقه مورد مطالعه، هدف از این پژوهش تحلیل اثرات اجرای طرح های هادی بر پایداری سکونتگاه های روستایی می باشد، تا میزان موفقیت طرح های هادی به لحاظ پایداری نواحی روستایی بیشتر مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. لذا این مطالعه در پی پاسخگویی به این سوال است که، اجرای طرح های روستایی تا چه میزان بر پایداری سکونتگاه های روستایی (در ابعاد کالبدی-فضایی، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی) منطقه مورد مطالعه تاثیرگذار بوده است؟

۲- بیان نظریه ای

تاکنون مطالعات متعددی در رابطه با طرح های روستایی که از جنبه های مختلف، طرح را مورد تحلیل و بررسی قرار داده اند، انجام شده است، که در زیر به برخی از آن ها که مرتبط با موضوع پژوهش می باشد، اشاره گردیده است. تقیلو و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به ارزیابی طرح های هادی روستایی در ابعاد اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه روستائیان، مطالعه موردی: شهرستان کمبجان پرداخته اند که نتایج پژوهش آن ها حاکی از عملکرد ضعیف طرح های هادی روستایی می باشد، همچنین نتایج بدست آمده از آزمون فریدمن حاکی از عدم همگونی نظرات روستائیان نسبت به عملکرد طرح های هادی می باشد، بررسی ها نشان می دهد که عملکرد طرح های هادی در ابعاد مختلف نشانگر عملکرد بهینه بعد اجتماعی و عملکرد پایین بعد اقتصادی این طرح می باشد. عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱) در مطالعه ای به ارزیابی طرح های هادی و نقش آن در توسعه ی کالبدی روستا از دیدگاه روستائیان مطالعه موردی: شهرستان چهرم، پرداخته اند. یافته های این پژوهش نشان می دهد که، بیشترین اثرگذاری طرح های هادی در روستاها در بعد بازگشایی و نوسازی شبکه معابر روستایی روی داده است، ولی در سایر متغیرها یعنی مسکن روستایی و کاربری اراضی، توفیق چندانی در محیط های روستایی حاصل نشده است. با توجه به نتایج پژوهش، راهکارهای اجرایی مانند، ظرفیت سازی نهادی و قانونی در جهت تسهیل و افزایش مشارکت مردمی در توسعه ی کالبدی نقاط روستایی، تخصیص اعتبارات کافی و برنامه مدون مالی برای اجرای کامل طرح ها، جلوگیری از ورود عناصر و قوانین مکتوب شهری به حوزه های روستایی و بازنگری آن ها پیشنهاد می شود. عزیز پور و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح های هادی سکونتگاه های روستایی کشور پرداخته اند، نتایج این پژوهش نشان می دهد که، اجرای طرح های روستایی بر توسعه اشتغال، تاثیر نسبتا مطلوب و بر میزان سرمایه گذاری، تاثیر مطلوب و بر میزان درآمد روستائیان، تاثیر مطلوب و بر بهره برداری از زمین، تاثیر مطلوب داشته است. ربیعی فر و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه ای به تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح های هادی در تحولات اقتصادی-اجتماعی سکونتگاه های روستایی مطالعه موردی: روستاهای استان زنجان پرداخته اند، نتایج این تحقیق نشان می دهد که اجرای طرح های هادی موجب بهبود شاخص اجتماعی شده، اما در شاخص های اقتصادی تاثیر چندانی نداشته است. در این زمینه متغیرهای بهداشت و آموزش به ترتیب بیشترین تاثیر و متغیرهای تولید و درآمد، کمترین تاثیر را از اجرای طرح های هادی پذیرفته اند، برای بهبود عملکرد طرح های روستایی، بازنگری در تدوین قوانین، شناخت کافی مجریان و برنامه ریزان از روستا، تقویت مشارکت و توجه ویژه طرح های هادی به اقشار

فقیر روستا، ضروری به نظر می‌رسد. موسوی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی به ارزیابی اثرات طرح‌های هادی روستایی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی استان آذربایجان غربی پرداخته‌اند، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که، در نتیجه نگاه تک بعدی به طرح‌ها، عدم تخصیص اعتبارات لازم، نبود مدیریت یکپارچه، عدم توجه به مشکلات اصلی روستاها (جنبه‌های اقتصادی) سبب شده است که نتایج این مداخله‌ها در روستاهای استان چندان مثبت ارزیابی نشده و در خصوص تاثیر مثبت و پایدار این گونه مداخله‌ها در کیفیت روستاهای تجربی تردید جدی وجود داشته باشد. رحمانی فضلی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای به تحلیل و ارزشیابی اثرات اجرای طرح‌های روستایی مطالعه موردی: دهستان چهل جای پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین تاثیر اجرای طرح‌های هادی در شاخص‌های فیزیکی و کالبدی بوده و همچنین در اکثر شاخص‌های اجتماعی و زیست محیطی نیز تفاوت معناداری میان دو گروه از روستاها وجود دارد، اما در شاخص‌های اقتصادی این تفاوت کمتر است. جلالیان و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی اثرات اجرای طرح‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: بخش ثمرین در شهرستان اردبیل پرداخته‌اند، نتایج بدست آمده گویای این مطلب است که، میانگین اثرات اجرای طرح‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در حد (متوسط تا زیاد)، بوده است. با بررسی شاخص‌های توسعه کالبدی در روستاهای مورد مطالعه، شاخص (معاير و کانال‌های دفع آب‌های سطحی) متوسط و شاخص‌های (مسکن و ساخت و سازهای روستایی)، (کیفیت نظام کاربری زمین روستایی و مکان‌گزینی) و (کیفیت دسترسی به خدمات) در حد زیاد، ارزیابی شده است. بابایان (۱۳۹۸) در تحقیقی به تحلیل تطبیقی اثرات اجرای طرح‌های هادی در زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد جنوبی میاندوآب پرداخته‌اند، نتایج بدست آمده گویای این مطلب است که، تفاوت معناداری بین روستاهای دارای طرح و فاقد طرح هادی وجود دارد، به طوری که روستاهای دارای طرح هادی سطح زیست‌پذیری به مراتب بالاتری نسبت به روستاهای فاقد طرح هادی دارند، همچنین نتایج نشان می‌دهد که، بعد اقتصادی با بیشترین تاثیر از اجرای طرح‌های هادی در زیست محیطی، بعد کالبدی و بعد زیست محیطی در روستاهای مورد مطالعه، تاثیرات متفاوتی از اجرای طرح‌های هادی دارند. داس سانتوس و رانییری (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان کمک به برنامه ریزی کاربری اراضی مناطق روستایی به مطالعه پرداخته‌اند، در این پژوهش ویژگی‌های اصلی برنامه ریزی کاربری اراضی، برنامه ریزی مکانی و زیست محیطی در مناطق روستایی دو کشور برزیل و هلند مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند، نتایج نشان دهنده این است که، برنامه ریزی مکانی و زیست محیطی در جهت تدوین یک برنامه جامع برای کاربری اراضی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و هنگامی این برنامه ریزی دقیق، تهیه و اجرا می‌شود که از چارچوب بوروکراتیک خارج و از دانش بومی ساکنین مناطق روستایی استفاده شود. فرانسسکو و لوسیا^۲ (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای با عنوان منابع اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی برای رسیدن به توسعه مناطق روستایی به تحقیق پرداخته‌اند، نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد که، نادیده گرفتن ارزش اقتصادی منابع فرهنگی، حفاظت منابع طبیعی، هزینه‌ها و منافع کلی ناشی از سیاست‌های فرهنگی و پروژه‌های سرمایه‌گذاری می‌تواند منجر به تخریب سرمایه‌های فرهنگی و عدم بهره‌برداری از فرصت‌ها برای توسعه در نواحی روستایی گردد. راماندی^۳ (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای با عنوان استراتژی توسعه مناطق روستایی از طریق برنامه توسعه زیرساخت‌های روستایی به تحقیق پرداخته‌اند، نتایج نشان می‌دهد که، توسعه روستایی بعنوان یک نیاز اصلی می‌تواند در بهبود عملکردها در این مناطق نقش مهمی

¹ Dos santos & Ranieri

² Francesco & Lucia

³ Ramandey

ایفا نماید. او مجموعه ای از عوامل را در روند برنامه ریزی برای تحقق توسعه روستایی دخیل می‌داند، که عبارتند از: ۱) توانمندسازی فقرا و تقویت سازمانی/نهادی، ۲) بهبود دسترسی به منابع (مانند زمین، آب سالم) و فن آوری ها، ۳) حفظ و تقویت فرهنگ محلی، ۴) آموزش به روستاییان، ۵) امنیت غذایی، ۶) بهبود دسترسی روستاییان به بازارهای داخلی و خارجی، ۷) تامین منابع مالی برای تقویت و رشد کشاورزی، ۸) تقویت روحیه ابتکار و اعتماد به نفس در روستاییان که برنامه های توسعه باید با در نظر گرفتن آنها تدوین شود.

بررسی سابقه پژوهش نشان می دهد با وجود انجام مطالعات متعدد در ارتباط با آثار اجرای طرح هادی، ولیکن به صورت جامع و با رویکرد پایداری، اثرات اجرای این طرح بر پایداری سکونتگاه های روستایی کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. لذا در این پژوهش سعی بر پرداختن به این موضوع و مقایسه اثرات طرح های هادی در روستاهایی که طرح در آن ها اجرا شده با روستاهایی که طرح در آن ها اجرا نشده، می باشد.

برنامه ریزی توسعه روستایی یک فرآیند سازمان یافته و منظم است که به ساکنین این مناطق امکان شناسایی و حل مشکلاتی که با آنها روبرو هستند را می دهد (ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۸، ۸). در چارچوب این برنامه ریزی به ویژه در بستر برنامه ریزی مشارکتی، ارتباطی، فیزیکی، کالبدی-فضایی، برنامه ریزی چشم انداز (محیطی)، برنامه ریزی ملی، منطقه ای و محلی/روستایی، برنامه ریزی کاربری زمین و برنامه ریزی اکولوژیکی مطرح است (رامنی^۱، ۲۰۰۴، ۲۲). در واقع برنامه ریزی توسعه روستایی گونه ای برنامه آینده نگر است که به بررسی جوامع روستایی، توسعه بازرگانی و صنعت و دیگر مسائل مناطق روستایی می پردازد (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۳۹). لذا با توجه به مفهوم برنامه ریزی توسعه در مناطق روستایی، اهدافی مانند کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و سیاسی مدنظر برنامه ریزان این حوزه می باشد که از آن ها به اهداف توسعه روستایی یاد می شود (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۹۴، ۵۶). تحقق این اهداف زمینه ساز ایجاد توسعه در مناطق روستایی بوده که بالطبع منجر به ایجاد توسعه محلی در همه ابعاد و در نتیجه آن پایداری سکونتگاه های روستایی نیز محقق خواهد گردید. از آنجائیکه، سکونتگاه های روستایی بخشی از سکونتگاه های ملی به شمار می آیند، لذا می توانند در ابعاد مختلف نقش موثری در توسعه محلی، منطقه ای و ملی ایفا نمایند؛ بدین ترتیب با شناخت، بررسی و سنجش این سکونتگاه ها از منظر ابعاد و شاخص های توسعه پایدار، امکان برنامه ریزی جامع در جهت توسعه آن ها فراهم خواهد شد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶). عناصر تشکیل دهنده یک سیستم روستایی شبیه به پیکره ای یکپارچه هستند، به این مفهوم که مولفه های مختلفی از قبیل، مولفه های طبیعی (اقلیم، خاک، پوشش گیاهی، مرتع)، اقتصادی (کشاورزی، صنعت، سرمایه گذاری ها)، اجتماعی (الگوهای زیستی، رشد جمعیت، آداب و رسوم، قومیت، معضلات و اختلافات فرهنگی، مذهبی و اجتماعی)، بطور تنگاتنگ با یکدیگر در ارتباط بوده و به منظور برنامه ریزی در جهت سکونتگاه های روستایی باید مدنظر قرار گیرند بدون شک، دوام و بقای عرصه های روستایی مستلزم برنامه ریزی های مختلف با رویکرد اقتصادی و همچنین نگرش توسعه پایدار است (سیاحرانی^۲، ۲۰۰۱؛ ساپریاتنا^۳، ۲۰۰۰). باید خاطر نشان نمود که، مقبول ترین رهیافت برای اندازه گیری میزان پایداری سکونتگاه های روستایی و نیز توسعه پایدار، به کارگیری مولفه ها و شاخص هایی متناسب می باشد (بل و مورس^۴، ۲۰۰۳، ۱۶)، شاخص های پایداری، به عنوان ابزاری قدرتمند در جهت سیاستگذاری و نیز فراهم آوردن ارتباطات عمومی در راستای جمع آوری اطلاعات در کشورها و سازمان های اجرایی در

¹ Remeny

² Syahrani

³ Supriatna

⁴ Bell & Morse

زمینه‌هایی از قبیل بهبود شرایط محیطی، اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی در نواحی روستایی نقش مهمی دارند (سینق و همکاران^۱، ۲۰۱۲، ۲۸۱). طرح‌های پایداری سکونتگاه‌های روستایی، ذیل طرح‌هایی که در قالب طرح‌های توسعه عمرانی در این مناطق طراحی و با عنوان طرح‌های کالبدی روستایی به اجرا در می‌آیند، جای می‌گیرند. در بیان مفهوم توسعه پایدار و در راستای برنامه ریزی برای توسعه روستایی، یکی از مهمترین مباحثی که مطرح می‌باشد، پایداری کالبدی است. مفاهیم مرتبط با پایداری کالبدی بر شرایط فیزیکی، در قالب اصولی مانند اصل کارآیی و نیز اصل مکمل بودن فضاها تاکید دارند که بر تخصیص بهینه فضا به فعالیت‌های انسانی مورد توجه قرار می‌گیرند (شورای علوم کانادا^۲، ۱۹۶۹). پروژه‌های توسعه روستایی اساساً "همانگونه که در تقابل با پروژه‌های سخت افزاری (مانند ساخت جاده‌ها، پل‌ها یا دیگر زیرساخت‌های فیزیکی) قرار می‌گیرند، با پروژه‌های "انسان محور" نیز ارتباط پیدا می‌کنند (الکینگتون^۳، ۱۹۹۴، ۴۲؛ راجرز و همکاران^۴، ۲۰۰۸، ۱۸۷)، چنین پروژه‌هایی در برگزیده موقیعت‌هایی هستند که در آن‌ها فرآیندهای برنامه ریزی با کنترل محدود بر روی محیط زیست کمتر شناخته می‌شوند (آنونیموس^۵، ۲۰۰۷، ۲۵۸). این امر، برنامه ریزی خاص و مهارت‌های اجرایی و مدیریتی ویژه‌ای را طلب می‌کند (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۳۰۸). در واقع، برنامه ریزی در خصوص پایدار نمودن سکونتگاه‌های روستایی منطبق بر ابعاد توسعه پایدار، در مناطق روستایی بسیار حائز اهمیت است. بدیهی است که، اجرای طرح‌های توسعه کالبدی روستایی کمک شایانی به پایداری سکونتگاه‌ها در این نواحی می‌کنند. لذا امروزه سیاست‌های توسعه و نیز پایداری کالبدی مناطق روستایی در راستای اهداف توسعه پایدار در نواحی روستایی امری ضروری تلقی می‌گردد، که در آن تاکید بر توان توسعه محلی، اعمال مشارکت فعال و حمایت‌های مالی عمدتاً متکی بر نقش خلاق بازیگران محلی در سیاست‌های توسعه است که این مهم باعث توسعه و همچنین پایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌گردد. براین اساس می‌توان پایداری کالبدی را مجموعه‌ای از ابعاد اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی، نهادی و همچنین تعامل میان این ابعاد تعریف نمود (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰، ۲۳۰)، بنابراین در صورتی که آن‌ها بصورت کامل و همه جانبه مورد توجه برنامه ریزان در حوزه توسعه نواحی روستایی قرار گیرند، تا حد زیادی اهداف توسعه کالبدی در این نواحی محقق خواهد شد. بسیاری از صاحب‌نظران، حوزه عملکرد توسعه در نواحی روستایی را شامل پنج بعد اساسی، یعنی مدیریت منابع طبیعی، امور زیربنایی و توسعه فیزیکی روستا، مدیریت منابع انسانی، توسعه فعالیت‌های بخش‌های کشاورزی و غیر کشاورزی معرفی نموده‌اند (گیسون و همکاران^۶، ۲۰۱۰، ۲۳۸؛ لیو، ۲۰۰۷، ۵۶۴). یکی از استراتژی‌های تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان در زمینه اجرای طرح‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی، طرح‌های روستایی است (ریبی فر و حضرتی، ۱۳۹۴، ۱۱۷)، که با هدف ارتقای سطح کیفی ساختار کالبدی - فیزیکی مناطق روستایی و در نتیجه آن بهبود وضعیت اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی روستاها، در سطح کشور مطرح و به مرحله اجرا درآمد (رضایی و صفا، ۱۳۹۱، ۵۱). بنابراین می‌توان گفت که طرح‌های روستایی، در راستای توسعه و پایداری کالبدی بوجود آمده است (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۱) و می‌تواند زمینه توسعه روستاها در همه ابعاد را نیز فراهم سازد (مولائی هاشجین، ۱۳۸۶، ۱۰۶). زیرا بهسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های روستایی از طریق اجرای طرح‌های هادی به دنبال ایجاد برابری و تعادل نسبی، میان جامعه شهری و روستایی به لحاظ وضعیت

¹ Singh et al.

² Science Council of Canada

³ Elkington

⁴ Rogers et al.

⁵ Anonymous

⁶ Gibson et al.

اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، سیاسی و کالبدی - فضایی، از طریق تدوین برنامه ها و طرح هایی که به منظور افزایش درآمد، از بین بردن فقر و تامین نیازهای اجتماعی-رفاهی روستاییان می باشد(قربانی، ۱۳۹۱، ۶). تحقیقات در خصوص طرح هادی نشان داده که مبنای پیدایش آن، طرحی با عنوان طرح اصلاحی-روانبخشی روستاها، که در سال ۱۳۶۲ در تعدادی از روستاهای کشور به اجرا در آمد، بوده است، این طرح، با هدف بهسازی و اصلاح شبکه معابر روستایی تهیه و اجرا گردید، از این رو شرح خدمات طرح هادی روستایی متأثر از تجربه طرح روانبخشی با رویکردی کاملاً فیزیکی تهیه شد، اگرچه تا به امروز اصلاحاتی در شرح خدمات آن صورت گرفته است، ولیکن همچنان نگاه حاکم بر آن، تغییرات چندانی نیافته (عزیزپور و حسینی حاصل، ۱۳۸۸، ۴۴). پیشینه اجرای این طرح، به تصویب اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مصوب ۱۳۶۶، باز می گردد که بر اساس ماده ۷ این اساسنامه، وظیفه تهیه طرح هادی روستایی و همچنین اصلاح معابر روستاها با هماهنگی دستگاه های ذیربط و اجرای آن با مشارکت مردم از محل اعتبارات مصوب واگذاری دولت به بنیاد مسکن واگذار گردید(دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۳، ۱۰۲). آنچه از آن به عنوان طرح هادی روستایی نام برده می شود، طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تولیدی، تجاری و کشاورزی و نیز تاسیسات و تجهیزات و نیازمندی های عمومی روستایی را حسب مورد در قالب مصوبات طرح های ساماندهی فضا و سکونتگاه های روستایی یا طرح های جامع ناحیه ای تعیین می نماید(مولایی هاشجین، ۱۳۸۶، ۱۰۶). اگر چه با وجود اثبات اثر بخشی این طرح در جهت ارتقا سطح زندگی روستاییان، اجرای آن، بدلیل وجود مشکلات ناشی از فقدان زیرساخت های کلی برنامه ریزی های روستایی و شهری، عدم انجام مطالعات عمیق و نیز عدم تامین منابع مالی مورد نیاز، با چالش های فراوان روبرو شده است(پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۹۴، ۲۳۱). بطور کلی طرح های هادی روستایی با اهداف متعددی در روستاها در حال اجرا می باشد(شکل ۱).

شکل ۱. منبع: جهاد سازندگی، ۱۳۶۹، ۲۹

با توجه به رویکرد توسعه پایدار، اهداف اجرای این طرح ها در چهار بعد قابل تعریف و طبقه بندی می باشند(فروزش، ۱۳۶۸، ۱۶):

الف) بعد کالبدی-فضایی: این بعد طرح، در زمینه بهبود ساختاری-کالبدی سکونتگاه های روستایی برای ایجاد تغییرات در بافت روستا مورد پیدا می کند و تلاش می کند که عرصه روستا از حالت نامنظم به یک بافت منظم تبدیل نماید(ربیعی فر و حضرتی، ۱۳۹۴، ۱۳۰). این نکته حائز اهمیت است که، بدون توجه به بعد کالبدی-فضایی، توسعه روستایی بواسطه اجرای طرح هادی در ابعاد دیگر نیز آثار مطلوبی

نخواهد داشت.

ب) بعد اقتصادی: این بعد طرح، در خصوص بهبود شرایط اقتصادی روستا مطرح می‌باشد، که آثار آن در ارتباط تنگاتنگ با معیشت و کار روستاییان است. در صورتی که اهداف اقتصادی در مراحل برنامه‌ریزی و اجرای طرح هادی بعنوان جزئی از آن مدنظر قرار گیرند بالطبع اجرای طرح هادی در پایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌تواند موثرتر واقع شود.

ج) بعد اجتماعی - فرهنگی: این بعد، لزوم توجه به مسائل اجتماعی-فرهنگی، نظیر توجه به آداب و سنن بومی و محلی، ایجاد روحیه مشارکت‌پذیری و نیز ایجاد تعلق خاطر به روستا و ... را مدنظر قرار می‌دهد.

د) بعد زیست محیطی: یکی دیگر از ابعاد طرح هادی، بعد زیست محیطی (اکولوژیکی)، می‌باشد که در خصوص محیط زیست روستا و لزوم حفظ آن مطرح گردیده است. البته باید خاطر نشان نمود که، با توجه به اینکه خروجی طرح غالباً در زمینه ابعاد کالبدی نمود پیدا می‌کند، لذا ابعاد دیگر طرح در داخل آن قرار می‌گیرند و به نوعی جزئی از آن به حساب می‌آیند.

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش شناسی، توصیفی-تحلیلی از نوع استقرایی می‌باشد. مباحث نظری تحقیق از روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای شامل: مطالعه کتب، تحقیقات و مقالات مرتبط داخلی و خارجی استفاده گردیده است. که بر اساس ادبیات نظری، شاخص‌های پژوهش استخراج گردیده است (جدول ۱) و با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (آزمون‌های "تی" استیودنت، تی دونمونه مستقل و همبستگی پیرسون) به تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از تحقیقات میدانی پرداخته شده است.

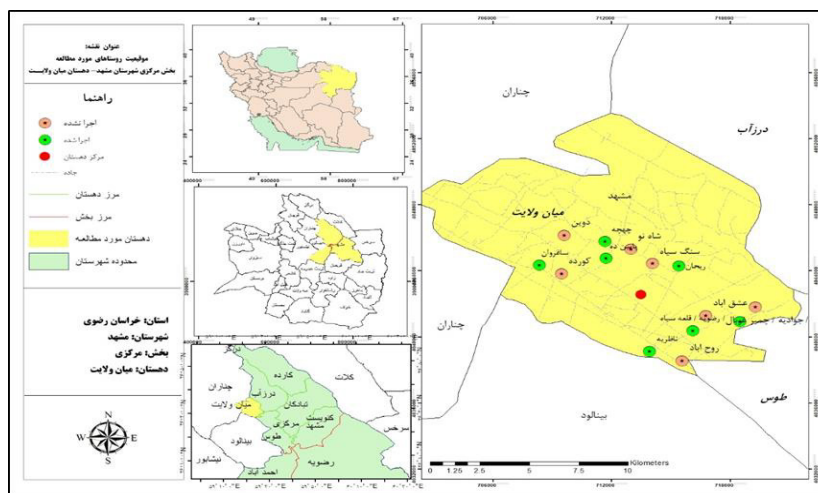
جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های تحقیق برای ارزیابی پایداری روستاهای مورد مطالعه

ابعاد	شاخص‌ها
کالبدی-فضایی	افزایش کیفیت شبکه معابر؛ افزایش توجه به الگوی مسکن؛ افزایش دسترسی به امکانات و خدمات عمومی؛ افزایش توجه به رعایت ضوابط فنی در ساخت و سازها؛ افزایش اجرای کاربری‌های پیشنهادی؛ ساماندهی جوی‌ها و نهرها جهت دفع آب‌های سطحی؛ افزایش توجه به زیبا سازی چهره ظاهری روستا؛ تقویت روشنایی معابر؛ افزایش توجه به مکان توقف وسائط حمل و نقل عمومی؛ افزایش توجه به جمع‌آوری زباله‌ها؛ توجه به بافت اصلی (یافت با ارزش تاریخی و فرهنگی)؛ توجه به مکانیابی مناسب محل استقرار ارائه خدمات؛ مشخص نمودن محدوده توسعه فیزیکی روستا
اقتصادی	افزایش ارزش اقتصادی زمین‌ها؛ افزایش میزان درآمد ساکنین؛ افزایش اشتغالزایی؛ ایجاد فرصت‌های شغلی؛ میزان تاثیر طرح بر فعالیت‌های بخش کشاورزی؛ ایجاد زمینه و بستر برای صدور اسناد مالکیت؛ توجه به سرمایه‌گذاری‌های بیرونی در روستا
اجتماعی-فرهنگی	افزایش مشارکت‌پذیری؛ بهبود شرایط آموزشی روستاییان؛ کمک به حفظ سنت‌های بومی؛ توجه بیشتر به ابعاد تفریحی و مذهبی؛ افزایش احساس تعلق به روستا؛ کاهش انگیزه مهاجرت
زیست محیطی	حفاظت از اراضی باغی و زراعی پیرامون (تغییر کاربری بدون برنامه)؛ افزایش سطح بهداشت؛ توجه به وضعیت دفع فاضلاب؛ توجه به دفع پسماندهای جامد(زباله)؛ حفظ و توسعه فضاهای سبز؛ توجه به مکانیابی یا توسعه محدوده گورستان

منبع: (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴)، (قاسمی، ۱۳۹۷)، (عنابستانی و اکبری، ۱۳۸۹)، (علی پور، ۱۳۹۶)، (بابایان، ۱۳۹۸) و (ربیعی فر و حضرتی، ۱۳۹۴).

برای انجام مطالعه، دهستان میان ولایت انتخاب گردید. دهستان میان ولایت یکی از دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان مشهد، به لحاظ جغرافیایی در ضلع شمال غربی این بخش واقع شده است، که بدلیل نزدیکی به مرکز شهرستان به لحاظ اقتصادی و توریستی، از موقعیت خاصی برخوردار است، وضعیت اجرای طرح هادی در روستاهای این دهستان بدین صورت است که در تعدادی از روستاها طرح مذکور اجرا، در برخی در حال اجرا و در تعدادی از روستاها در مراحل اولیه تهیه می‌باشد.

در این تحقیق، به جهت تحلیل اثرات اجرای طرح های هادی بر پایداری سکونتگاه های روستایی در سطح دهستان میان ولایت (شکل ۲)، سنجش و مقایسه سطح پایداری بین دو گروه روستاها انجام شده است. بدین منظور تعداد ۷ روستا از میان روستاهایی که در آن ها طرح هادی اجرا گردیده با بهره گیری از نظرات کارشناسان بنیاد مسکن، به صورت تمام شماری به عنوان نمونه انتخاب شدند، که مجموع تعداد خانوار آنها ۳۳۱۹ خانوار و تعداد ۷ روستای دیگر نیز از میان روستاهایی که طرح در آن ها اجرا نشده و به لحاظ مسافتی نزدیک به روستاهای دارای طرح می باشند، انتخاب گردیدند، که مجموع تعداد خانوار آن ها ۱۸۸۱ خانوار می باشد، این نمونه گیری در سطح روستاییان در روستاهای مورد مطالعه انجام شده است. بر اساس فرمول کوکران با سطح خطای $0/1$ ($p=0/5$ و $q=0/5$)، مقادیر حجم نمونه در دو گروه روستاها محاسبه گردید که تعداد نمونه ها برای روستاهای دارای طرح برابر با ۹۳ نمونه و برای روستاهای بدون طرح دارای ۹۱ نمونه می باشد که با استفاده از قاعده تسهیم به نسبت، حجم نمونه خانوارها در روستاها، توزیع گردید (جدول ۲).

شکل ۲. موقعیت روستاهای مورد مطالعه

جدول ۲. مشخصات جمعیتی روستاهای مورد مطالعه و حجم نمونه در آن ها

وضعیت روستا	نام روستا	جمعیت (نفر) در سال ۱۳۸۵	جمعیت (نفر) در سال ۱۳۹۵	نرخ رشد (بین سال های ۱۳۸۵-۱۳۹۵)	تعداد خانوار در سال ۱۳۹۵	حجم نمونه (تعداد خانوار)
روستاهای دارای طرح هادی	پایین ده	۱۳۱۵	۱۶۶۴	۲/۳۸۲	۴۴۸	۱۳
	چهچه	۸۵۱	۱۲۶۵	۴/۰۴۴	۳۶۶	۱۲
	رضویه/قلعه سیاه	۵۹۶	۱۰۶۶	۵/۹۸۷	۲۸۵	۱۲
	ریحان	۴۶۲	۶۲۰	۲/۹۸۵	۱۸۲	۱۲
	ساغروان	۲۳۱۶	۴۴۵۵	۶/۷۶۱	۱۱۷۵	۱۸
	شاهراه/علی آباد امام	۲۶۵	۳۹۲	۳/۹۹۳	۱۰۵	۱۱
	ناظریه	۱۹۰۰	۲۸۲۷	۴/۰۵۴	۷۵۸	۱۵
جمع کل	۷۷۰۵	۱۲۲۸۹	-	۳۳۱۹	۹۳	
روستاهای بدون طرح هادی	محمدآباد	۶۳	۱۹۹	۱۲/۱۸۹	۶۹	۱۱
	دوین	۳۵۹	۴۹۷	۳/۳۰۶	۱۴۰	۱۲
	عشق آباد	۲۷۸	۳۷۸	۳/۱۲۰	۱۰۵	۱۱
	سنگ سیاه	۵۹۷	۷۷۱	۲/۵۹۱	۲۱۷	۱۲
	کورده	۱۷۲۷	۳۸۲۰	۸/۲۶۲	۸۴۲	۱۹
روستاهای بدون طرح هادی	جوادیه/چمبر غربل	۴۲۳	۵۱۱	۱/۹۰۸	۱۵۹	۱۲
	روح آباد	۷۲۸	۱۲۸۸	۵/۸۷۱	۳۴۹	۱۴
	جمع کل	۴۱۷۵	۷۴۶۴	-	۱۸۸۱	۹۱

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰ بر اساس آمارنامه ها

سنجش روایی سوالات پرسشنامه، توسط ۵ نفر از اساتید دانشگاهی انجام شده است. برای پایایی پرسشنامه، از پیش آزمون ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. لذا برای اطمینان از پایایی ابتدا یک نمونه ۳۰ تایی پرسشنامه توزیع و جمع‌آوری گردید که پس از تأیید پایایی، توزیع نهایی انجام شد (جدول ۳).

جدول ۳. ضریب پایایی شاخص‌های تحقیق بر اساس ضریب آلفای کرونباخ

شاخص	روستاهای دارای طرح		روستاهای بدون طرح	
	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
پایداری کالبدی- فضایی	۶۶	۰/۹۸	۳۸	۰/۹۵
پایداری اقتصادی	۱۶	۰/۹۱	۸	۰/۶۳
پایداری اجتماعی - فرهنگی	۲۴	۰/۹۲	۱۱	۰/۸۴
پایداری زیست محیطی	۲۲	۰/۹۵	۱۰	۰/۸۷
پایداری سکونتگاه روستایی	۱۲۸	۰/۹۹	۶۷	۰/۹۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

در این مطالعه به جهت سنجش متغیرها و شاخص‌های مورد بررسی و نیز تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مشاهدات میدانی، از شیوه‌های آماری توصیفی- استنباطی و تجزیه و تحلیل فضایی، متناسب با نوع داده‌های گردآوری شده بر مبنای نرم‌افزارهای "GIS, SPSS"، با استفاده از آزمون‌های "تی استیودنت، تی دونمونه مستقل و همبستگی پیرسون" و نیز برای رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه به لحاظ ابعاد چهارگانه پایداری در روستاهای دارا و بدون طرح هادی از مدل "واس پاس" استفاده شده است.

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که بیشترین گروه پاسخگویان در روستاهای دارای طرح با ۳۱/۲ درصد و در روستاهای بدون طرح نیز با ۳۴/۱ درصد، در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار داشته‌اند. در مجموع بیشتر از ۵۰ درصد افراد پرسش‌شونده در روستاهای دارای طرح، در گروه سنی بین ۲۱ تا ۴۰ سال و در روستاهای بدون طرح نیز بیش از ۶۰ درصد افراد پرسش‌شونده دارای سنی بین ۳۱ تا ۵۰ سال هستند که در روستاهای دارای طرح هادی ۸۹/۲ درصد و در روستاهای بدون طرح نیز ۸۳/۵ درصد از پاسخگویان را مردان و مابقی را زنان تشکیل داده‌اند. مطابق جدول مذکور در روستاهای دارای طرح از مجموع افراد پرسش‌شونده، ۸۰/۶ درصد و در روستاهای بدون طرح نیز ۸۵/۷ درصد را متأهلین تشکیل می‌دهند. همچنین بیشترین گروه پاسخگویان در روستاهای دارای طرح با ۲۸ درصد و در روستاهای بدون طرح نیز با ۳۴/۱ درصد، دارای تحصیلات دیپلم می‌باشند. مطابق یافته‌ها در روستاهای دارای طرح هادی ۴۰/۹ درصد و در روستاهای بدون طرح نیز ۴۰/۷ درصد پلسخگویان دارای شغل کشاورز می‌باشند همچنین بیشترین گروه پاسخگویان در روستاهای دارای طرح با ۳۳/۳ دارای خانوار ۴ نفره و در روستاهای بدون طرح با ۲۸/۶ درصد دارای خانوار ۵ نفره هستند، همچنین بیشترین گروه پاسخگویان در روستاهای دارای طرح با ۲۹ درصد و در روستاهای بدون طرح با ۲۸/۶ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال در روستای محل سکونت خود اقامت دارند. در ادامه، با توجه این که شاخص‌های پژوهش در دو گروه روستاها از ترکیب مولفه‌هایی در قالب طیف لیکرت ایجاد شده‌اند و مقیاس آنها از ترتیبی به مقیاس فاصله‌ای تغییر یافته، لذا به منظور بررسی نرمال بودن توزیع آنها از مقدار خطای استاندارد ضرایب کشیدگی و چولگی استفاده شده است (حبیب پور و صفری، ۱۳۸۸: ۱۹۰-۱۹۱). با توجه به اینکه توزیع تمامی شاخص‌های

تحقیق، نرمال می باشند (جدول ۴)، لذا برای سنجش شاخص‌ها، از آزمون‌های پارامتریک استفاده می‌شود.

جدول ۴. نتایج آزمون نرمال بودن

نتیجه آزمون Skewness & Kurtosis	کشیدگی		چولگی		شاخص
	خطا	ضریب	خطا	ضریب	
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	-۰/۲۸	۰/۲۵	-۱/۰۰	دارای طرح پایداری کالبدی- فضایی
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	-۰/۰۶	۰/۲۵	۰/۱۲	بدون طرح
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	-۰/۷۴	۰/۲۵	-۰/۶۴	دارای طرح پایداری اقتصادی
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	۰/۵۵	۰/۲۵	۰/۴۰	بدون طرح
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	-۰/۳۳	۰/۲۵	-۰/۸۶	دارای طرح پایداری اجتماعی- فرهنگی
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	۱/۴۳	۰/۲۵	۰/۵۴	بدون طرح
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	-۰/۷۵	۰/۲۵	-۰/۷۱	دارای طرح پایداری زیست محیطی
تایید نرمال بودن	۰/۵۰	۰/۱۴	۰/۲۵	۰/۵۱	بدون طرح

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

نتایج بدست آمده از بررسی میانگین شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌های دارای طرح، با توجه به آنچه که در جدول ۵، قابل مشاهده می‌باشد، نشان می‌دهد که میانگین نظر پاسخگویان در اکثر شاخص‌ها در حد متوسط به بالا است. همچنین با توجه به اینکه سطح معناداری بدست آمده برای شاخص‌ها؛ بیشتر از ۰/۰۵ است، لذا معنادار نبوده و قابلیت تعمیم به کل ساکنان را ندارد.

جدول ۵. بررسی میانگین شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای دارای طرح هادی (آزمون تی تک نمونه‌ای)

شاخص	میانگین	انحراف معیار	t آماره	درجه آزادی	میزان معناداری	اختلاف از میانگین	
						پایین تر	بالا تر
کالبدی- فضایی	۳/۰۷	۱/۰۱	۰/۶۸	۹۲	۰/۵۰	-۰/۱۴	۰/۲۸
اقتصادی	۲/۸۸	۱/۰۰	-۱/۱۷	۹۲	۰/۲۵	-۰/۳۳	۰/۰۸
اجتماعی- فرهنگی	۲/۹۶	۰/۹۵	-۰/۴۴	۹۲	۰/۶۶	-۰/۲۴	۰/۱۵
زیست محیطی	۳/۱۱	۱/۱۲	۰/۹۵	۹۲	۰/۳۵	-۰/۱۲	۰/۳۴
پایداری سکونتگاه	۳/۰۰	۰/۹۸	۰/۰۴	۹۲	۰/۹۷	-۰/۲۰	۰/۲۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

نتایج حاصل از بررسی میانگین شاخص پایداری سکونتگاه‌های بدون طرح مطابق جدول ۶، نشان می‌دهد که میانگین محاسبه شده نظر کل پاسخگویان در شاخص‌ها از میانه نظری ۳ کوچکتر و در حد متوسط به پایین است. همچنین با توجه به سطح معناداری بدست آمده برای این شاخص‌ها؛ کمتر از ۰/۰۵ است لذا معنادار بوده و قابلیت تعمیم به کل ساکنان را دارد. اختلاف از میانگین و حد بالا و پایین شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌های روستایی در روستاهای بدون طرح نیز منفی می‌باشد. بدین معنی که میانگین در شاخص‌های پایداری کمتر از مقدار مورد آزمون (عدد ۳) می‌باشد، که گویای این مطلب است که از نظر ساکنان وضعیت شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای بدون طرح هادی در وضعیت مناسبی قرار نگرفته است.

جدول ۶. بررسی میانگین شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای بدون طرح هادی (آزمون تی تک نمونه‌ای)

شاخص	میانگین	انحراف معیار	t آماره	درجه آزادی	میزان معناداری	اختلاف از میانگین	
						پایین تر	بالا تر
کالبدی- فضایی	۲/۴۲	۰/۶۳	-۸/۸۵	۹۰	۰/۰۰	-۰/۷۱	-۰/۴۵
اقتصادی	۲/۲۹	۰/۶۰	-۱۱/۱۵	۹۰	۰/۰۰	-۰/۷۱	-۰/۵۸
اجتماعی و فرهنگی	۲/۶۴	۰/۶۱	-۵/۵۹	۹۰	۰/۰۰	-۰/۳۶	-۰/۲۳
زیست محیطی	۲/۳۷	۰/۶۹	-۸/۷۶	۹۰	۰/۰۰	-۰/۶۳	-۰/۴۹
پایداری سکونتگاه‌ها	۲/۴۳	۰/۵۳	-۱۰/۲۵	۹۰	۰/۰۰	-۰/۵۷	-۰/۴۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

بررسی رابطه بین ابعاد پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای دارای طرح (جدول ۷)، نشان می‌دهد که پایداری اقتصادی با مقدار آماره ۰/۹۲، پایداری اجتماعی- فرهنگی با مقدار آماره ۰/۹۳ و پایداری زیست محیطی با مقدار آماره ۰/۹۰ با شاخص پایداری کالبدی- فضایی دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی خیلی قوی هستند. همچنین پایداری اجتماعی- فرهنگی با مقدار آماره ۰/۹۱ و پایداری زیست محیطی با مقدار آماره ۰/۸۵ با شاخص پایداری اقتصادی دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی قوی هستند، همچنین پایداری زیست محیطی با مقدار آماره ۰/۹۰ دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی قوی با پایداری کالبدی- فضایی است. در ادامه بررسی میزان معناداری در رابطه‌ها نشان داد که میزان معناداری در تمام رابطه‌ها، نیز کمتر از ۰/۰۵ بوده، لذا همبستگی بین شاخص‌های مورد بررسی معنادار و فرضیه صفر عدم وجود رابطه خطی بین شاخصها رد می‌شود. در نتیجه با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان گفت که تمام ابعاد پایداری با هم رابطه داشته و بهبود هر کدام از ابعاد بر بهبود و عملکرد بعد دیگر نیز تاثیرگذار است.

جدول ۷. همبستگی پیرسون ابعاد پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای دارای طرح هادی

پایداری اقتصادی	پایداری اجتماعی- فرهنگی	پایداری زیست محیطی	
آماره پیرسون ۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۰	پایداری کالبدی- فضایی
میزان معناداری ۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
آماره پیرسون	۰/۹۱	۰/۸۵	پایداری اقتصادی
میزان معناداری	۰/۰۰	۰/۰۰	
آماره پیرسون		۰/۹۰	پایداری اجتماعی و فرهنگی
میزان معناداری		۰/۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول شماره ۸، بررسی رابطه بین ابعاد پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای بدون طرح را نشان می‌دهد که در آن پایداری اقتصادی با مقدار آماره ۰/۶۱، پایداری اجتماعی- فرهنگی با مقدار آماره ۰/۴۰ و پایداری زیست محیطی با مقدار آماره ۰/۶۴ با شاخص پایداری کالبدی- فضایی دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی قوی هستند. همچنین پایداری اجتماعی- فرهنگی با مقدار آماره ۰/۵۶ و پایداری زیست محیطی با مقدار آماره پایداری ۰/۷۱ با شاخص پایداری اقتصادی دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی قوی هستند، همچنین پایداری زیست محیطی با مقدار آماره ۰/۶۷ دارای رابطه‌ای مستقیم با شدتی قوی با پایداری کالبدی- فضایی است. بررسی میزان معناداری در رابطه‌ها نشان داد که میزان معناداری در تمام رابطه‌ها کمتر از ۰/۰۵ بوده، لذا همبستگی بین شاخص‌ها معنادار بوده و فرضیه صفر (عدم وجود رابطه خطی بین شاخصها)، رد می‌شود. در نتیجه تمام ابعاد پایداری با هم رابطه داشته و بهبود هر کدام از ابعاد بر بهبود و عملکرد بعد دیگر هم تاثیرگذار می‌باشد.

جدول ۸. همبستگی پیرسون ابعاد پایداری سکونتگاه‌ها در روستاهای بدون طرح هادی

پایداری اقتصادی	پایداری اجتماعی- فرهنگی	پایداری زیست محیطی	
آماره پیرسون ۰/۶۱	۰/۴۰	۰/۶۴	پایداری کالبدی- فضایی
میزان معناداری ۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	
آماره پیرسون	۰/۵۶	۰/۷۱	پایداری اقتصادی
میزان معناداری	۰/۰۰	۰/۰۰	
آماره پیرسون		۰/۶۷	پایداری اجتماعی و فرهنگی
میزان معناداری		۰/۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

بررسی رابطه ابعاد پایداری بین سکونتگاه های روستاهایی دارای طرح با روستاهایی که فاقد طرح می باشند، نشان داد که شدت همبستگی ابعاد پایداری روستاهای دارای طرح، نسبت به روستاهای بدون طرح هادی بیشتر است. لذا طرح هادی توانسته است بر پایداری سکونتگاه های روستایی تأثیر مثبت داشته باشد. به منظور مقایسه میانگین پایداری سکونتگاه ها در دو گروه روستاها، از آزمون تی دو نمونه مستقل استفاده شده است. با توجه به سطح معنیداری بدست آمده ($Sig > 0.05$)، مطابق جدول ۹، پایداری سکونتگاه ها در دو گروه روستاها، با فرض عدم برابری واریانس ها، نتایج نشان می دهد که میانگین پایداری سکونتگاه ها در روستاهای دارا نسبت به روستاهای بدون طرح هادی، بیشتر می باشد. همچنین با توجه به میزان معناداری کمتر از "۰/۰۵" در سطح اطمینان نود و پنج درصد، وجود تفاوت معنادار پایداری در بین دو گروه روستاها، تایید می گردد.

جدول ۹. مقایسه میانگین پایداری سکونتگاه ها

t-test for Equality of Means		Levene's Test for Equality of Variances		انحراف معیار	میانگین	نوع روستا
میزان معناداری	درجه آزادی	آماره t	میزان معناداری			
۰/۰۰	۱۴۲/۳۴	۴/۹۶	۰/۰۰	۲۹/۲۵	۰/۹۸	دارای طرح
					۰/۵۳	بدون طرح

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۰

در ادامه بمنظور مقایسه ابعاد پایداری در دو گروه روستاها، از آزمون "تی دو نمونه مستقل"، استفاده شد، با توجه به میزان معناداری کمتر از ۰/۰۵ (جدول ۱۰)، لذا معنادار بوده که نشان دهنده وجود تفاوت در بین دو گروه در سطح اطمینان نود و پنج درصد است. لذا تفاوت معنادار ابعاد چهارگانه توسعه پایدار، بین دو گروه روستاها وجود دارد.

جدول ۱۰. نتایج مقایسه ابعاد پایداری در دو گروه روستاها

t-test for Equality of Means		Levene's Test for Equality of Variances		انحراف معیار	میانگین	نوع روستا	شاخص
میزان معناداری	درجه آزادی	آماره t	میزان معناداری				
۰/۰۰	۱۵۳/۶۹	۵/۲۶	۰/۰۰	۱۷/۹۶	۱/۰۱	دارای طرح	کالبدی- فضایی
					۰/۶۳	بدون طرح	
۰/۰۰	۱۵۳/۸۰	۵/۴۴	۰/۰۰	۲۵/۱۶	۱/۱۲	دارای طرح	زیست محیطی
					۰/۶۹	بدون طرح	
۰/۰۰	۱۵۱/۹۳	۴/۸۲	۰/۰۰	۲۰/۷۳	۱/۰۰	دارای طرح	اقتصادی
					۰/۶۰	بدون طرح	
۰/۰۱	۱۵۸/۱۹	۲/۷۰	۰/۰۰	۱۶/۴۵	۰/۹۵	دارای طرح	اجتماعی- فرهنگی
					۰/۶۱	بدون طرح	

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۰

به منظور رتبه بندی دو گروه روستاهای مورد مطالعه، در زمینه پایداری سکونتگاه از مدل تصمیم گیری چند معیاره واس پاس استفاده شده است (جدول ۱۱). وزن مورد استفاده در این مدل آنتروپی می باشد. نتایج نشان داد، بهترین وضعیت پایداری سکونتگاه ها در روستاهای دارای طرح، متعلق به روستاهای پایین ده و رضویه و بدترین وضعیت متعلق به روستاهای ریحان و شاهراه علی آباد، می باشد. همچنین بهترین وضعیت پایداری در روستاهای بدون طرح نیز، متعلق به روستاهای کورده و عشق آباد و بدترین وضعیت

نیز متعلق به روستاهای محمد آباد و جوادیه می باشد. لذا پایداری روستاهای مذکور نیز ناشی از نزدیکی به بزرگراه آسیایی مشهد-قوچان همچنین همجواری با شهرک های صنعتی می باشد.

جدول ۱۱. نتایج مدل واس پاس وضعیت شاخص پایداری سکونتگاه ها

روستاهای بدون طرح				روستاهای دارای طرح			
رتبه	Qi	λ	نام روستا	رتبه	Qi	λ	نام روستا
۱	۰/۴۴	۰/۶۵	کورده	۱	۰/۴۷	۰/۶۷	پایین ده
۵	۰/۳۱	۰/۷۲	سنگ سیاه	۳	۰/۴۱	۰/۶۹	چهچه
۴	۰/۳۵	۰/۷۲	دوین	۲	۰/۴۶	۰/۶۷	رضویه
۳	۰/۴۳	۰/۶۷	روح آباد	۷	۰/۱۴	۰/۸۷	ریحان
۶	۰/۲۸	۰/۷۸	جوادیه	۵	۰/۳۸	۰/۷۰	ساغروان
۲	۰/۴۴	۰/۶۱	عشق آباد	۶	۰/۲۲	۰/۸۲	شاهراه
۷	۰/۲۷	۰/۷۷	محمد آباد	۴	۰/۴۰	۰/۶۵	ناظریه

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۰

۵- بحث و فرجام

امروزه بدنبال پیشرفت های فراوان در ابعاد مختلف که منجر به تاثیرگذاری بر نحوه زندگی و ساختارهای انسانی شده، بالطبع نحوه مدیریت و سیاست گذاری در خصوص توسعه نیز تحولات عظیمی یافته است (سالیم^۱، ۲۰۰۶، ۳۸). از طرفی با توجه به روند فزاینده مهاجرت و تخلیه مناطق روستایی بدلالی نظیر عدم توسعه یافتگی و با توسعه تک بعدی که منجر به از بین رفتن این مکان های استراتژیک شده است، لذا برنامه ریزی در خصوص سکونتگاه های روستایی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. طرح هادی با همین هدف در روستاها بوجود آمد. بنابراین ضروری به نظر می رسد، اثرات اجرای این طرح ها بر پایداری سکونتگاه ها مورد تحلیل و بررسی قرار گیرند، چرا که آگاهی از اثرات اجرای آن ها، می تواند راهگشای مشکلات روستاها گردد. لذا هدف از این پژوهش تحلیل اثرات اجرای طرح های هادی بر پایداری سکونتگاه های روستایی، در منطقه مورد مطالعه که طرح هادی در آن ها اجرایی شده می باشد. همچنین به جهت تحلیل و بررسی بیشتر میزان موفقیت طرح هادی و روشنتر شدن موضوع، مقایسه آن ها با نواحی روستایی که طرح در آن ها اجرا نشده، نیز در منطقه مورد مطالعه انجام گرفت. در مجموع، یافته های تحقیق نشان داد که بر اساس بررسی ابعاد چهارگانه پایداری (اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی، اقتصادی و زیست محیطی) سکونتگاه های روستایی ارائه شده و مقایسه بین دو گروه روستاها (دارای طرح هادی و طرح هادی اجرا نشده)، یافته ها مبین نامطلوب بودن شرایط ابعاد چهارگانه پایداری سکونتگاه های روستایی فاقد طرح هادی بوده است. بنابراین در مجموع می توان اینگونه استنباط نمود که بر اساس یافته های حاصل از بررسی ابعاد چهارگانه پایداری سکونتگاه ها، در دو گروه روستاهای مورد مطالعه، از دیدگاه جامعه نمونه تفاوت معناداری در میانگین ابعاد چهارگانه پایداری در سکونتگاه های دارای طرح هادی نسبت به سکونتگاه های روستایی فاقد طرح هادی، حاصل شده است. همچنین بررسی ها در روستاهایی که طرح در آن ها اجرا شده است، حاکی از این است که، بیشترین تاثیر گذاری طرح در دو بعد پایداری کالبدی-فضایی و زیست محیطی بوده و کمترین تاثیر در بعد اقتصادی بوده است که مبین این است، با توجه به اینکه ماهیت طرح هادی کالبدی می باشد، لذا بیشترین اثرات در این بعد و نیز بعد زیست محیطی طرح نمود دارد. در مجموع تحلیل و بررسی نتایج حاصل شده نشان داد که اجرای طرح هادی روستایی، بطور معناداری بر پایداری اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی و زیست محیطی

¹ Salim

سکونتگاه‌های روستایی در منطقه مورد مطالعه تاثیر گذار بوده است. در ادامه با توجه به تحقیقات پیشین، یافته‌های به دست آمده در رابطه با روستاهای دارای طرح هادی در این پژوهش تایید کننده بخش‌های مرتبط با مطالعه در تحقیقات عزیز پور و دیگران، ۱۳۹۲؛ رحمانی فضلی و دیگران، ۱۳۹۴ و بابایان، ۱۳۹۸ می‌باشد. همچنین در این پژوهش به منظور رتبه بندی روستاهای دارای طرح هادی جهت تحلیل و بررسی میزان اثرگذاری طرح و نیز روستاهای فاقد طرح هادی برای بررسی شرایط، اولویت بندی بر اساس مدل واس پاس انجام گرفت، نتایج حاصل شده نشان از این دارد که روستاهای دارای طرح به لحاظ پایداری دارای رتبه‌هایی متفاوت می‌باشند، که نشان دهنده این است، طرح‌های هادی اثرات برابری به لحاظ ابعاد پایداری بر روستاهای مورد مطالعه نداشته است. براساس یافته‌ها می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود: نظارت دقیق بر اجرای عملیات عمرانی طرح؛ ایجاد زمینه‌های بیشتر مشارکت خبرگان محلی و کسب نظرات آن‌ها؛ ضمیمه کردن طرح‌های اشتغال به طرح هادی در جهت رونق اقتصادی روستاها و جلوگیری از مهاجرت؛ ایجاد هماهنگی بین ادارات در جهت صدور اسناد مالکیت اراضی و رفع موانع در جهت خدمات رسانی بهتر.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی، علی (۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی، انتشارات: اطلاعات، تهران.
- آسایش، حسین (۱۳۷۷). کارگاه برنامه ریزی روستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- اصلانی، رضا (۱۳۷۸). ارزیابی رویکرد توسعه روستایی در پنجاه سال گذشته در ایران، مجموعه مقالات کنفرانس پنجاه سال برنامه ریزی توسعه در ایران، مرکز تحقیقات اقتصاد ایران، صص ۲۳۰-۲۲۳.
- بابایان، عادل (۱۳۹۸). تحلیل تطبیقی اثرات اجرای طرح هادی در زیست پذیری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد جنوبی شهرستان میاندوآب، پایان نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تبریز.
- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ ابراهیمی، محمد امیر (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت.
- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ ابراهیمی، محمد امیر (۱۳۹۴). نظریه‌های توسعه روستایی، (ویراست دوم: با تجدید نظر)، نشر: سمت.
- پورطاهری، مهدی؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره (۱۳۸۸). سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه بندی بر اساس تشابه به حل ایده آل فازی (مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده)، نشریه پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۳۸۹، صص ۳۱-۱.
- تقیلو، علی اکبر؛ خسروبیگی، رضا و خدایی، یوسف (۱۳۸۸). ارزیابی طرح‌های هادی روستایی در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه روستاییان، مطالعه موردی: شهرستان کمیجان، استان مرکزی، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- توکلی، جعفر (۱۳۹۲). سنجش پایداری اجتماعی-اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، دهستان‌های خاوه شمالی و جنوبی، استان لرستان، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال چهاردهم، شماره ۳۲، بهار ۱۳۹۳، صص ۹۲-۷۱.
- جلالیان، حمید؛ خدایی، سعید و امینی قواقلو، عیوض (۱۳۹۴). اثرات اجرای طرح هادی بر توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش ثمرین در شهرستان اردبیل)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶ شماره ۱،

- بهار ۱۳۹۶، صص ۱۸-۱.
- جهاد سازندگی (۱۳۶۹). کلیات طرح بهسازی مناطق روستایی کشور، ماهنامه جهاد، سال دهم، شماره ۱۳۲.
 - جهاد سازندگی (۱۳۷۱). برنامه ریزی مراکز روستایی، ماهنامه جهاد، سال دوازدهم، شماره ۱۵۷ (مهر ۱۳۷۱).
 - جهاد سازندگی (۱۳۷۹). دستورالعمل‌های جدید در مورد سکونتگاه‌های انسانی، ماهنامه جهاد، سال سیزدهم، شماره ۱۵۹.
 - حبیب پور، کرم و صفری، رضا (۱۳۸۸). راهنمای جامع کاربرد Spss در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)، از سری کتاب‌های آموزشی تربیت پژوهش‌گر، موسسه راهبرد پیمایش.
 - دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۸۳)، مقررات شهرسازی و معماری و طرح‌های توسعه و عمران، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (از تاریخ تاسیس تا پایان شهریور ۱۳۸۳)، نشر تهرانی، تهران.
 - ربیعی فر، ولی‌الله؛ حضرتی، مجید (۱۳۹۴). تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های در بهبود ابعاد کالبدی-فضایی و محیطی کیفیت زندگی روستایی (مطالعه موردی: استان زنجان)، فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، سال پنجم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴.
 - ربیعی فر، ولی‌الله؛ صنعتی منفرد، سجاده؛ ساشورپور، مهدی و حضرتی، مجید (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های در تحولات اقتصادی-اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای استان زنجان)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۷، بهار ۱۳۹۴.
 - رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ فراگوزلو، هادی؛ جواهر، علیرضا و عیسی لو، علی اصغر (۱۳۹۴). تحلیل و ارزشیابی اثرات اجرای طرح‌های بر سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان چهل‌چای، استان گلستان)، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۵۹، پاییز ۱۳۹۶، صص ۷۹-۹۲.
 - رضایی، روح‌اله و صفا، لیلا (۱۳۹۱). تحلیل مشکلات اجرای طرح‌های در مناطق روستایی شهرستان زنجان. نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۲، تابستان ۱۳۹۲، صص ۴۹-۶۶.
 - رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ بدری، سیدعلی و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۹۰). بنیادهای نظریه‌ای برنامه ریزی کالبدی مناطق روستایی. انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تابستان ۱۳۹۰.
 - سعیدی، عباس و رستگار، ابراهیم (۱۳۸۸). اثربخشی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی در توسعه اجتماعی-اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی (مورد: روستاهای بخش وراوی شهرستان مهر)، نشریه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال هفتم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۸۸.
 - سعیدی، عباس و ایمانی، بهرام (۱۳۹۳). نقش عوامل و نیروهای درونی و بیرونی در دگرگونی کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی، فصلنامه جغرافیا، شماره ۴۰، صص ۴۷-۶۷.
 - عزیزپور، فرهاد و حسینی حاصل، صدیقه (۱۳۸۸). مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور با تاکید بر طرح‌های روستایی. نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۳، سال بیست و هفتم، صص ۴۲-۵۵.
 - عزیزپور، فرهاد؛ خلیلی، احمد؛ محسن‌زاده، آرمین و حسینی حاصل، صدیقه (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح‌های در سکونتگاه‌های روستایی کشور، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۵، پاییز ۱۳۹۰.
 - علی‌پور، امین (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات طرح‌های توسعه یافتگی اقتصادی-کالبدی مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش انزل ارومیه)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، مرکز ارومیه.
 - عنابستانی، علی‌اکبر و اکبری، محمد حسن (۱۳۸۹). ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از

- دیدگاه روستاییان (مطالعه موردی: شهرستان جهرم)، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۱.
- فروزش، غلامرضا (۱۳۶۸). «کدام توسعه برای روستا؟»، ماهنامه جهاد، سال دهم، شماره ۱۲۴.
 - قاسمی، احمدرضا (۱۳۹۷). بررسی اثرات اجتماعی و اقتصادی اجرای طرح‌های هادی بر سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان شاهین شهر و میمه)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، مرکز شاهین شهر.
 - قربانی، علی (۱۳۹۱). آشنایی با طرح‌های روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور-بنیاد خواجه نصیرطوسی.
 - محمدی، سعدی؛ طالشی، مصطفی و رستمی، شاه بختی (۱۳۹۶). سنجش عوامل موثر بر ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی در منطقه کوهستانی و پایکوهی زاگرس (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان‌های مریوان و سروآباد)، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۶۳، پاییز ۹۷.
 - مظفر، فرهنگ؛ حسینی، سیدباقر؛ سلیمانی، محمد؛ ترکاشوند، عباس؛ سردی، علی اکبر (۱۳۸۷)، ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر محیط زیست روستاهای ایران، نشریه علوم محیطی، سال پنجم، شماره سوم، صص ۱۱-۳۲.
 - موسوی، میر نجف؛ پور آقایی، عبدالله؛ منوچهری میاندوآب، ایوب و محمدی، میرصادق (۱۳۹۲). ارزیابی اثرات طرح‌های هادی روستایی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی استان آذربایجان غربی، نشریه مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، شماره ۲۸، پاییز ۱۳۹۳، صص ۱۳۶-۱۲۳.
 - مولائی هاشجین، نصراله (۱۳۸۶). تحلیل پیرامون اهداف، ضرورت‌ها و فرآیند تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی با تاکید بر گیلان. نشریه چشم انداز جغرافیایی، شماره ۴، سال دوم، صص ۱۲۳-۱۰۵.
 - Anonymous (2004). *Basic Concepts Development Agropolitan*. Jakarta: Director General Depkimpraswil Tata Urban and Rural.
 - Anonymous. (2007). *Rural Development*. Jakarta: Ministry of Public Works, August 2007.
 - Dos Santos, R. R. Mariana & L. Ranieri. Victor Eduardo. (2014), *Contributions To Land Use Planning Of Rural Areas*. Asão Carlos School Of Engineering, University Of São Paulo, Brazil.
 - Douglas, M.G. (1989). *Integrating Conservation into the Farming System: Land Use Planning For Smallholder Farmers. Concepts and Procedures*. London: The Food Production and Rural Development Division. Commonwealth Secretariat.
 - Elkington, J. (1994). *Towards the Sustainable Corporation: Win-Win-Win Business Strategies for Sustainable Development*. *California Management Review*, 36(2), 90-100. Retrieved November 25, 2015, from <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2307/41165746>.
 - Francesco C., Lucia D., Spina, S. (2014), *The Cultural And Invironmental Resources For-Sustainable Development Of Rural Areas In Economically Advanced Materials Research*, vol 869-870, pp 43-48.
 - Gibson, K., Cahill, A. And Mckay, D. (2010), *Rethinking The Dynamics Of Rural Transformation: Performing Different Development Pathways in a Philippine Municipality*. *Journal Of Transactions Of The Institute Of British Geographers*,

No. 35, Vol. 11, pp. 237-255.

- Glasson, J., Therivel, R. And Chadwick, A. (1994), *Introduction To Environmental Impact Assessment, Fourth Edition*.
- IUCN, *International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (1980). World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Retrieved November 7, 2015.
- Liu, Y.S. (2009), "Rural Transformation Development And New Countryside Construction In Eastern Coastal Area Of China". *A Geographical Since*, No20.62, pp.563-570.
- Pond, B. et al (2003) *Managing Natural Resources For Sustainable livelihoods: Uniting Science And Participation*, Earthscan Publications, Canada.
- Ramandey, Lazarus.(2017), *Development Strategy of Rural Areas Terough The Rural Infrastructure Development Programme*. University of Cenderawasih Jayapura Papua, Indonesia.
- Remenyi, J. (2004). *What is Development?*, In D. Kingsbury, J. Remenyi, J. McKay & J. Hunt, (Eds.), *Key Issues in Development* (pp. 22-44). Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Rogers, P.P., Jalal, K.F. & Boyd, J.A. (2008). *An Introduction to Sustainable Development*. London: Earthscan.
- Salim, F. (2006). *Urbanization, Rural-City, Growth Centre*. Bandung: Institute for Public Policy Observer Univ. Padjadjaran.
- Supriatna, T. (2000). *Development Strategy and Poverty*. Publisher Rineka Cipta, Jakarta.
- Syahrani H. H. A. (2001). *Implementation Agropolitan and Agribusiness In Regional Economic Development*. *Frontier Journal*, 33 (2).
- Tangi, S. (2007). *Introduction To Development Studies*. Scientific Network Academia.edu.

